

Toplumsal Birlikteliklerde Öncelikler: Kabullenme ve Dışlamanın Sosyo-Psikolojik Temelleri (Alevilik-Sünnilik Örneği)

Bahset KARSLI¹

Öz: Birlikte yaşama kavramı, dünyayı sizin gibi algılamayan, düşünmeyen, yaşamayan insanlarla paylaşma zorunluluğunu ifade etmektedir. Çünkü insan olmak, bağımlı olmak ve bir başkasına muhtaç olmak demektir. Bu konudaki ahlaki sorumluluk, insanı temele alarak incelemeyi gerektirmektedir. Her insanın bireysel tecrübesi, hayatı algılayışı, beslendiği kaynak farklıdır. Bunun önemli sebeplerinin başında insanın bireysel ve grupsal süreçlerindeki farklılık gelmektedir. Bu makalede öncelikle, Bogardus'un sosyal mesafe ölçeği ve alanda uygulamak için geliştirilmiş halinden bahsedilecektir. İnsanın bir başkasını değerlendirme kriteri olarak bireysel ve grupsal süreçlerin analizi yapılacaktır. Daha sonra sosyal mesafe tutum soruları özelinde Alevilere bakış ve birlikte yaşamada öncelik verilen tutumlar değerlendirilecektir. En sonunda ise, sosyal mesafe yakınlığının veya uzaklığının sebepleri analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Mesafe, Alevilik, Sünnilik, Grup, Birlikte yaşama.

1 Yrd. Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Sosyolojisi Ana Bilim Dalı, bkarsli@akdeniz.edu.tr. Bu makale, 3-5 Ekim 2013 tarihinde Bingöl'de düzenlenen Geçmişten Günümüze Alevilik 1. Uluslararası Sempozyumu'nda sunulan "Birlikte Yaşama Perspektifinde Toplumun Alevilere Bakışı ve Alevilerin Diğer Gruplarla Sosyal İlişkideki Öncelikleri" isimli tebliğin makale haline getirilmiş halidir.

Giriş

Bir grubun diğer gruplarla ilişkisini açıklamak veya bir gruba ilişkin genelleştirilmiş algıyı incelemek, kaçınılmaz olarak grupların birbirlerine bakışının zihni alt yapısını tespit etmeyi ve yine bir gruba yönelik algının beslendiği kaynağın hem varlıksal hem de kültürel süreçlerini analiz etmeyi zorunlu kılmaktadır. Zira insan, ontolojik olarak bir grup-varlıktır; dolayısıyla *ben kimim* sorusuna verilen cevabın oluşturduğu “bireysel kimlik”, her zaman öyle ya da böyle, *biz kimiz* sorusuna verilen cevabı da, yani mensubiyet ve aidiyet unsurlarını da içermek durumundadır (Göka 2005, 7-18).

Bireysel ve toplumsal süreçte, farklı olanla veya dış dünyayla kurulan ilişkilerde anlamlar dünyası oluşturulur. Bu mekansallık ve zamansallığın, bireyi dönüştürmesi ve içselleştirme derecesine ulaştırmasıdır. Buna yol açan ise *ontogenetik süreç, sosyalizasyondur*. Böylelikle sosyalizasyon, bireyin bir toplumun ya da toplumun bir kesitinin nesnel dünyasına kapsamlı ve tutarlı şekilde girmesi olarak tanımlanabilir. Sosyal psikolojide *birincil ve ikincil sosyalizasyon* (Güney 2009, 192-94) olarak karşılığını bulan *asli ve tali sosyalizasyon* süreçleriyle farklı olanın tecrübesine ilişkin anlamlılık boyutuna ulaşılır. *Asli sosyalizasyon*, bireyin çocukluk döneminde başından geçen ve onu toplumun bir üyesi haline getiren ilk sosyalizasyondur. *Tali sosyalizasyon* ise, zaten sosyalleşmiş olan bireyi kendi toplumunun nesnel dünyasındaki yeni kısımlara sokan herhangi bir sonraki süreçtir (Berger-Luckmann 2008, 191).

Asli sosyalizasyon, birey açısından genellikle en önemli sosyalizasyondur ve tali sosyalizasyonun temel yapısının, asli sosyalizasyona benzemesi gerekir. Asli sosyalizasyon salt bilişsel öğrenmeden fazla şeyler içerir. Daha en temelde çocuk, çeşitli duygusal biçimlerde anlamlı ötekilerle kendini özdeşleştirir. Yani bu farkına vardığı kişilerin rol ve tutumlarını benimser, içselleştirir ve kendinin kılar. Ki bu sayede çocuk kendini tanımaya ve öznel bakımdan tutarlı ve makul kimlik edinmeye güç yetirebilir hale gelir. Bu tek yanlı ve statik bir süreç de değildir. Bu süreç anlamlı ötekiler tarafından tanınma ile kendini-tanım arasında, diğer bir ifadeyle *nesnel olarak atfedilmiş kimlik ile öznel olarak edinilmiş kimlik arasında diyalektiği doğurur*. Bireyin anlamlı

ötekilerle özdeşleştiği her uğrakta bu diyalektik toplumun genel diyalektiğinin bireysel bazda tikelleşmesi anlamına gelir. Böylece *dışarıda olan gerçek şey içerde olana tekabül eder, nesnel gerçeklik öznel gerçekliğe tercüme edilir veya bunu tersi de geçerlidir* (Berger-Luckmann 2008, 192-196).

George Herbert Mead bu öznel süreçleri, kişilik oluşum süreçlerinde dürtüye maruz kalan ve yalnızca pasif bir şekilde cevap veren değil sürekli hareket eden bir organizma olarak tanımladığı *ben'i* temele alarak iki evre olarak belirler. Birincisi, organizmanın başkalarının tavırlarına karşı örgütlenmemiş yanıtı ki bu hareket etmesi için kendiliğindenli dürtüsü olan *Birinci Ben* (I)'dir. İkincisi ise, diğerler çevrece örgütlenmiş olan ve kişinin de kabullendiği bir dizi tavır alış olan *İkinci Ben* (me)'dir (Georg Herbert Mead 1934, 175; Wallace-Wolf 2012, 275-282). Mead'ın *ben* tanımlamasındaki ikili yapı, içsel ve dışsal süreci oluşturmaktadır. *Dışsal süreç*, çevrenin bireyden beklentileri ve talepleri, *içsel süreç* ise, bireyin bu taleplere karşı uygun davranış geliştirmesidir. Uygun davranışlar ödüllendirilirken, uygun olmayan davranışlar sapma olarak karşılık bulur (Bauman 1998, 36-37).

Bu diyalektikle birlikte insanlar biyolojik bir organizma olmanın ötesinde aynı zamanda içinde yaşadığı toplumun bir ürünüdür. İnsanlar grup içinde doğarlar ve toplumsal niteliklerini gruplarda kazanırlar. Bu gruplar aracılığıyla toplumda geçerli olan bilgiler, değerler bireye aktarılır. Toplumsallaşma (sosyalleşme) bireyin toplumun kurallarını, değerlerini, tutum ve davranışlarını, uygulamalarını öğrenmesi, öğrendiklerine uygun davranmasını ve böylece toplum içinde bir kişilik, benlik kazanması sürecidir (İçli 2008, 117) Ama insanın sosyalizasyonu, çok karmaşık bir süreçtir. İnsan, etrafında bulunanların, her gün karşılaştığı sayısız olayların ve kişilerin, içinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve kültürel koşulların, gelenek, töre ve yasaların, fiziksel çevrenin ve sayılmakla bitmeyen daha pek çok unsurun etkisindedir (Kağıtçıbaşı 2010, 360)

Sosyalizasyon sürecinde en belirleyici etken gündelik işlerin oluşturduğu tecrübedir. Gündelik hayatta başkalarına dönük en önemli tecrübe ise, sosyal etkileşimin prototipik örneği olan yüz-yüze durumda vuku bulur. Kişinin ve başkasının mekansal buradalığı ve zamansal şimdiliği, yüz yüze olduğu müddetçe birbirlerini sürekli etkiler. Bundan dolayı bireysel-toplumsal anlamda farklı olanla kurulan ilişkiler

son derece esneklerdir. Diğer bir ifadeyle, yüz yüze etkileşime, katı kalıplar dayatmak oldukça güçtür. Ortaya konan modeller her ne olursa olsun, sübjektif anlamların fazlasıyla çeşitli, incelikli, ve sürüp giden değiş-tokuş tarafından durmaksızın değişikliğe uğratılmaktadır (Berger-Luckmann 2008, 44-45). Böylece *gündelik hayat gerçekliği, kendini subjektiviteler-arası bir dünya, yani başkalarıyla paylaşılan bir dünya olarak karşılık bulmaktadır* (Berger-Luckmann 2008, 36)

Bu noktada Simmel'in sosyal gruplar-sosyal çevrelerden bahsetmesi ve grupların ortaya çıkışını, sosyal çevrelerin kesişmesi ve bireyliğin oluşumu ile ilgili görmesi ve bunun sonucunda bireyi her şeyden önce toplumun en küçük parçası olarak tanımlaması önemlidir (Frisby 2002, 78; Jung 2011, 79; Wallace-Wolf 2012, 269-75). Simmel'e göre toplum gibi birey de bir *çokluk*'tan çıkmaktadır. Dolayısıyla birey çok sayıda etkinin bir kesişme noktası ve geçit yeridir. Toplum ve birey birbirini etkilemekte, dönüştürmekte, sosyalizasyon sürecinde yeniden inşa etmektedir. Simmel'e göre, incelenecek tek alan bireyin toplumu, toplumun da bireyi dönüştürdüğü 'karşılıklı etki' alanıdır. Öyle ki, ne toplum kavramı ve ne de birey kavramı, sosyolojinin temel kavramı olabilir. Sosyolojinin konusu *karşılıklı etki* kavramıdır. Çünkü ona göre toplum, nihai olarak, sosyal etkileşimlerden, çok sık dokunmuş bir ilişkiler ağından ve en çok sayıda bağıntıyı ve bağımlılıktan başka bir şey değildir (Jung 2011, 77; Levine ve Arkadaşları 2011, 67). İnsanın birliği denen şey ise, ancak en yüksek farklılıktaki etkenlerin bir toplamı ve ürünü olabilir (Jung 2011, 44). Simmel'e göre toplum bireylerin dışında, çeşitli etki formlarından bağımsız bir oluşum değildir.

Simmel'de *toplumlaşma* ve *karşılıklı etki* kavramları, hareket noktası olarak her şeyin birbiriyle etkileşim içindeki düzenleyici bir dünya ilkesidir. Sosyolojinin konuları, hem toplumlaşmayı harekete geçiren hem de toplumlaşma olan soyut formlardır. Bu formlar her yerde olabilir; insanların karşılıklı birbirlerine bakmaları, birbirlerini aramaları, mektup yazmaları, yemek yemeleri, birbirlerini sempatik veya antipatik bulmaları, birbirlerine yol sormaları, birbirleri için süslenmeleri gibi çok farklı olan, herkeste bulunabilen anlık-sürekli, bilinçli-bilinçsiz etkileşimlerin hepsi. Bu ilişki formları bireyler arası sosyal eylemin gerçekleşmesini sağlayan zeminlerdir (Frisby 2002, 123; Levine ve Arkadaşları 2011, 67; Jung 2011, 77).

Bireyin toplumu, toplumun da bireyi dönüştürdüğü, yeniden inşa ettiği ilişkiler ağı, sosyal mesafe açısından öncelikler ve sonralıklar formlarında şekillenmektedir. Bu, hem bireysel hem de grupsal anlamda, gerçekliğin nesnelleşmesi ve nesnelleşen gerçekliğin de toplumu yeniden dizayn etmesiyle sosyal mesafe tutumlarının sınırlarını çizmek anlamına gelmektedir. *Farklı gruplara bakışın zihniyet temelleri, sosyalizasyon süreçleri olarak değerlendirilmektedir. Aynı şekilde sosyal mesafe tutum soruları, bu süreçte kazanılan bireysel ve toplumsal sosyalizasyon süreçlerinin karşılıklı etkileşimleri olarak düşünülmektedir.* Çalışma özelinde her bir sosyal mesafe soru formu, bireyin bir başka gruba bakış açısının sosyalleşme süreçlerindeki zihniyet temelidir.

Birlikte yaşama temelinde bireyin sosyalizasyon süreçleriyle kazandığı bakış açısını analiz etmek farklı gruplara karşı sosyal mesafe tutumlarının uzaklığının ve yakınlığının sebebini de oluşturmaktadır. Bu çerçevede öncelikle, çalışmanın kavramsal çerçevesi ve geliştirilen ölçek değerlendirilecektir. Daha sonra ise Alevi ve Sünnilere karşı sosyal mesafe tutumlarının sıralaması ve analizi yer alacaktır. Son bölümde ise katılımcılara yöneltilen *birinci kimlik algılaması, dünya görüşüne en fazla etki eden kurum ve farklı gruplara karşı bilgi edinme kaynağı* sorularına göre farklılaşmalar incelenecektir. Ve bu verilerin sonuçlarının altında yatan zihniyet hem sayısal hem de gözlem/mülakata dayalı olarak işlenecek ve değerlendirilecektir. Toplumsal boyutta daha huzurlu bir gelecek perspektifi sunabilmek için verili yapıların analizi önemli olsa gerek. Tevarüs edilen yaşam dinamikleri üzerine inşa etme ve pekiştirme amacına matuf olarak, birlikte yaşama'yı besleyen veya birlikte yaşama'ya zarar veren sosyal mesafe tutumlarının sıralamaları Aleviler ve Sünniler özelinde araştırılıp tespit edilmeye çalışacaktır.

1. Çalışmanın Kavramsal Çerçevesi

1.1. Sosyal Mesafe

Sosyal mesafe, belirli bir sosyal sınıfa mensup olan herhangi bir ferdin, diğer sınıflarla ve o sınıflara mensup bulunan gruplar ve fertlerle olan hiyerarşik ilişkilerini, bir nüfus içindeki sınıfların birbirleri ile olan ilişkilerini ve belirli nüfusların aralarındaki sosyal farklılık ilişkilerini gösteren bir kavramdır (Bogardus 1959, 7-11). Tutum ölçümlerin-

de ölçek kavramına başvuran ilk toplumbilimci *Bogardus*'tur. Geliştirdiği sosyal mesafe ölçeğiyle, herhangi bir kümenin toplumsal bakımdan benimsenme düzeyini saptamak üzere seçilmiş kimi maddelerden oluşmuştur. Bu maddeler, çok yakın bir toplumsal ilişkiyi benimseme eğiliminden en uzak toplumsal ilişkiye bile kaçınma eğilimine doğru sistematik bir düzen içinde sıralanmıştır (Sencer-Irmak 1984, 275).

Sosyal mesafe sosyal psikolojide ırk, din, milliyet gibi, farklı sosyal gruplardan üyelerin birbirlerini kabul veya reddetme derecesidir (Budak 2000, 690). Sosyolojik olarak sosyal mesafe (social distance) ise, sosyal grupların mahremiyet sınırlarını hangi mesafede çizmeye istekli olduklarını gösteren, toplumsal değişkenlere ya da ağlara dayalı benzerlik ya da yakınlık ve uzaklıktır (Marshall 1999, 750).

Asli ve tali sosyalizasyon süreçleriyle çevrenin birey, bireyin de çevre üzerindeki etkilemelerini ve etkileşimini ifade eden dinamik toplumsal yapıdaki diyalektik, gündelik gerçekliğin nesnelleşmesi ve bu nesnelleşme sürecinde değişimlerle anlamlı farklılık düzeyleri, toplumsal ilişkileri şekillendirmektedir. Yüz-yüze olmanın deterministliği, gündelik gerçekliği çeşitli formlarda sosyal mesafe düzeyleri olarak değiştirmekte ve dönüştürmektedir. İnsanın kalıtsal yapısı ve farklı gruplara ilişkin kazandığı bakış açısını şekillendiren aile çevresi, kanaat oluşturucu unsurlar ve dış dünya tarafından kazandırılan perspektif, sosyal mesafe tutumlarında sıralamanın zihniyet temellerini oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Evreni

Araştırmanın evrenini K.Maraş'ın Göksun ilçesi oluşturmaktadır. TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu)'in adrese dayalı nüfus kayıt sistemi 2011 verilerine göre Göksun ilçesi 19.090 ilçe merkezi, 34.934 köy-belde, toplamda ise, 54.024 nüfusa sahiptir (<http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnkSdagitapp/adnks.zul>, 2011 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi). Geneli yansıtabilecek şekilde oluşturulan örneklem ise *Tesadüfî (Rastlantılı) örnekleme* metodu ile oluşturulmuştur. Göksun ilçesi gruplar arası sosyal mesafeyi ölçmek için farklı grupların bir arada yaşadığı bir yerdir. Hem siyasi açıdan eski çağlara dayanan, -ilçe olarak 100. yılını kutlayan- hem de coğrafi açıdan daima geçiş yeri olup İç Anadolu arasındaki

intikal noktası olması münasebetiyle farklı grupların yaşam merkezidir (Göksun tarihiyle ilgili ayrıca bkz. Öztürk-Sarıkaya 2010; bütün yönleriyle Göksun'da sosyal yaşam için Ed. Alıcı 2010). Örneklem grubun tamamı ilçe merkezi ve köylerinden oluşmuştur. Her toplumsal gruba ulaşılmaya çalışılmıştır. *Türk, Çerkes, Çeçen, Alevi Gruplar ve Abdalların* bir arada yaşadığı bölgelerdeki uygulamaya daha bir önem verilmiştir. Bu çerçevede farklı gruplara dikkat ederek oluşturulan araştırmanın örneklem grubu 470 kişiden oluşmaktadır.

1.3. Bogardus'un Sosyal Mesafe Ölçeği

Araştırmada *Emory Bogardus'un* 1925'de geliştirdiği sosyal mesafe ölçeği temel alınmıştır. *Bogardus* bu ölçeği ilk defa ABD'de insanların farklı ırk, din, sınıf gibi gruplardan üyeler ile sosyal ilişkiye girmeyi kabul etme veya reddetme derecesini ölçmek için geliştirmiştir (Bogardus 1959, 30; Krech-Crutçfield, *Sosyal Psikoloji*, 1980, 254). *Bogardus*, geliştirmiş olduğu ölçeği ilk kez 1926 yılında, 24 üniversiteden gelen 1725 Avrupa kökenli Amerikalı öğrenci üzerinde kullanmıştır. Çalışmalar onar yıllık periyotlarla 1946, 1956, 1996 yıllarında da tekrarlanmıştır. 1936 yılında *Bogardus'un* yurt dışında olması nedeniyle uygulama yapılamamıştır (Bogardus 1959, 30; Tavşancıl 2005, 115). Sosyal mesafe kavramı, *Bogardus'a* göre, kişiler ve gruplar arasındaki sempati veya antipati ile belirlenen mesafedir. *Bogardus* tip ölçeklerde yedili bir skala kullanılmaktadır. Bu ölçeği uygularken deneklere şu talimat verilmektedir. *Benim ilk hissi reaksiyonuma göre ırk grupları mensuplarını (ne tanıdığım, en iyi, ne de en fena, üyesini düşünmeden, bir sınıf olarak) aşağıda altına işareti koyduğum sınıflandırmalardan birini veya bir kaçını isteyerek kabul ediyorum* (Krech-Crutçfield, *Sosyal Psikoloji* 1980, 254). İlk uygulama haliyle bu yedi ifade şu şekildedir:

- Evlenme dolayısıyla yakın akrabalığa,
- Kulübüme en yakın şahsi dostum olarak,
- Oturduğum sokakta Komşu olarak,
- Mesleğimde çalışacak memur olarak,
- Memleketime vatandaş olarak,
- Memleketime sadece ziyaretçi olarak,
- Memleketimden çıkarmak isterim (Bogardus 1959, 31).

Görüldüğü gibi, bu ölçekte, bireylerin herhangi bir etnik kümeye karşı tutumları, hoşgörülen ilişkinin yakınlık derecesiyle ölçülmektedir. Bu ölçek yoluyla, bireylerin belli bir etnik (gruba) kümeye ilişkin tutumların olduğu kadar, belli bir bireyin çeşitli topluluklarla ilgili tutumlarını karşılaştırmak da mümkündür (Sencer-Irmak 1984, 276). *Bogardus*'un bu ilk uygulamasının ifadelerine bakıldığında dikkatleri çeken nokta, sınıflandırma çok yakın akrabalık bağına ve münasebetine göre yapılmıştır. Bu tarz sosyal mesafe ölçekleriyle katılımcıların farklı grupların birbirlerine bakışı karşılıklı olarak ölçülmektedir (Krech-Crutchfield, *Cemiyet İçinde Fert*, 1970 254-255; Arslantürk 2004, 172-173).

Sosyal mesafe ölçeğinin geliştirilmiş bir başka şekli de *Dodd* (1935) tarafından yapılmıştır. *Dodd*, Yakın Doğudaki 15 millet grubu, 15 dini grup, 5 iktisadi grup ve 3 eğitim grubuna karşı tutumları ölçmek üzere 5 basamaklı ölçeği meydana getirmiştir. Bunlar:

-*Evlenmek isteseydim onlardan biriyle evlenirdim.*

-*Onlardan birini yemeğe davet etmek isterdim.*

-*Böyle birinin sadece sokakta rastlayınca konuşacak bir tanıdığım olmasını tercih ederdim.*

-*Böyle insanlarla bir arada olmaktan hoşlanmam.*

-*Birinin bütün bu insanları öldürmesini arzu ederim* (Krech-Crutchfield, *Sosyal Piskoloji*, 1980, 256).

Bogardus'un sosyal mesafe ölçeğinin hazırlanış ve uygulanış bakımından büyük ölçüde, *Likert* ve *Thurstone* tipi tutum ölçeklerine benzediği konusunda bir takım tartışmalar olmakla birlikte, bu ölçeklerle *Bogardus*'un sosyal mesafe ölçeği arasında bazı farklılıklar söz konusudur. *Likert* ve *Thurstone* tipi ölçekler dış gruplara ilişkin önyargıları belirlemeyi hedefler. *Bogardus* ölçeği ise, ferдин başka bir gruba karşı olumlu veya olumsuz hükümlerini ihtiva etmiyor (Krech-Crutchfield, *Sosyal Psikoloji*, 1980, 255). Bir diğer ifadeyle, *Bogardus*'un sosyal mesafe ölçeği, *Likert* ve *Thurstone* tipi ölçeklerden en temel fark olarak grup üyeleri hakkındaki olumlu ya da olumsuz derecelendirmesini içermemesi bakımından farklılaşır. Ama Şerif-Şerif, *Bogardus*'un sosyal mesafe kavramını, kişiler ve gruplar arasındaki sempati veya anti-pati ile belirlenen mesafe olduğunu kabul eder (Şerif-Şerif 1996, 518-

520). Kerch'in ifadesine göre, sonuçta, *Bogardus* ölçeği, farklı gruplara ilişkin sosyal mesafe hissinin derecesini bildiren ifadelerden ibarettir. Tabiatıyla, farklı olana tutumla sosyal mesafe arasında bir korelasyon bulunduğu nisbette, *Bogardus* ölçeği aynı zamanda bir tutum ölçüsü de vermektedir (Krech-Crutçhfield, *Sosyal Psikoloji*, 1980, 255).

Bu çerçevede *Bogardus*'un ölçeği geliştirilerek farklı grupların hem belirli değişkenlere göre ve hem de birbirlerine karşı sosyal mesafeleri belirlenmek istenmiştir. Yerel unsurlar da dikkate alınarak geliştirilen sosyal mesafe ölçeği, 15 ifadeden oluşmuştur. 10 farklı gruba –*Türk, Kürt, Alevi, Çerkes, Kürt Alevi, Türk Alevi, Avar(Maarulav), Çeçen, Dindar-Sunni ve Abdallar*- ilişkin sosyal mesafe tutumunu ölçen sorular şu şekildedir:

Evlenmek ister misiniz?

Komşuluk etmek ister misiniz?

Arkadaşlık etmek ister misiniz?

Ticari ortaklık kurmak ister misiniz?

Sırrınızı paylaşmak ister misiniz?

Aynı ülkenin vatandaşı olmak ister misiniz?

Aynı iş yerinde çalışmak ister misiniz?

Alış-veriş yapmak ister misiniz?

İhtiyaç duyduğunuzda yardım ister misiniz?

Kızınızın veya yakınınızdaki bir kızın evlenmesini ister misiniz?

Oğlunuzun veya yakınınızdaki bir delikanlının evlenmesini ister misiniz?

Cenaze törenlerine katılmak ister misiniz?

Düğün törenlerine katılmak ister misiniz?

Yemeğini yemek ister misiniz?

Kestiğini yemek ister misiniz?

2. Sosyal Mesafe Tutumları Özelinde Alevilere ve Sünnilere Bakış

Birlikte yaşamak ve farklıyla mekânsallık-zamansallık zorunluluk, karşılıklı hesaba katma, *karşılıklılık*, ilişkiyi toplumsal olarak niteleme iznini verir (Gasset 2011, 104). Tanınabilecek ölçüde farklı kültürde yaşayan insanlar, farklı dünyada yaşadıkları anlamına gelmez. Bunlar,

aynı dünyada fakat farklı biçimlerde yaşıyor olabilirler (Fay 2001, 129). Sosyal ilişki düzeyinde insanların, gruplar bazında farklı olanla kurdukları ilişkideki öncelikler ve sonralıklar, diğer bir ifadeyle kurulan ilişkide sosyal mesafe düzeyinde problem olarak görülmeyenler ve görülenlerin birçok açıdan değerlendirilmesi gerekmektedir.

Farklı olana karşı geliştirilen tutumlarda sembolik (simgesel) etkileşim ve olumlu-olumsuz yargılara sahip olursa dahi mekansal-zamansal boyutuyla kurulmak zorunda kalınan ilişki, kişileri tanınan-bilinen anlamlı (olumlu veya olumsuz) farklılık düzeylerine ulaştırmaktadır. Dolayısıyla çok kategorik, genellemeci ve bireyi hiçe sayan yapısal bakıştan ziyade ilişki ve örnek merkezli bakışla değerlendirme yapmanın/ölçmenin daha metodolojik olacağı düşünülmektedir. Aşağıdaki sosyal mesafe tutum puan ortalamaları, katılımcı herhangi bir grubun Alevilere ve Sünnilere karşı bakışını oluşturan puanlar değildir. Bu puanlar katılımcıların bütününe göre Alevilere ve Sünnilere karşı sosyal mesafe tutum puanlarıdır. Zira çalışmanın genel yapısını oluşturan ilişkinin olmayışı değildir. Kurulan ve kurulmak zorunda olunan bir ilişki var. Dolayısıyla da vurgulanmak istenen birlikte yaşam açısından hangi tutumların diğerine göre önceliğe sahip olduğudur. Aşağıdaki tablo bu çerçevede değerlendirilecektir.

2.1. Alevilere Karşı Sosyal Mesafe Toplam Puanları Geçerlilik ve Güvenirliliği

Araştırmaya katılanların kendi kimlik tanımlamalarına ilişkin farklılaşmaları göz ardı edilerek tamamının *Alevilere* karşı sosyal mesafenin hangi düzeyde olduğunu belirlemek amacıyla geliştirilen ölçeğin KMO-Bartlett's testi ve faktör-madde analiz sonuçları Tablo 1 ve 2'de verilmiştir.

Tablo 1: Alevilere Karşı Sosyal Mesafe Toplam Puanlarının KMO ve Bartlett's Testi sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,941
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	7000,582
	Sd	105
	Sig.	,000

Araştırmaya katılanların *Alevilere* karşı sosyal mesafelerini belirlemek amacıyla geliştirilen ölçeğin ölçüm konusundaki yeterliliğini saptanması için yapılan (KMO) Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling testine göre yeterlilik puanı 0,941'dir. Bu puan sosyal bilimlere göre elde edilen verilerin mükemmel yeterlilik düzeyini ifade ettiğini göstermektedir.

Tablo 2: Alevilere Karşı Sosyal Mesafe Toplam Puanlarının Faktör Ve Madde Analiz Sonuçları

Alevilere Karşı Sosyal Mesafe Ölçeği Soruları	1. Faktör Yük Değeri	Madde Toplam Korelasyonu
Aynı işyerinde çalışmak ister misiniz?	,853	,825
Yemeğini yemek ister misiniz?	,849	,824
Komşuluk etmek ister misiniz?	,833	,803
Aynı ülkenin vatandaşı olmak ister misiniz?	,829	,797
Ticari ortaklık kurmak ister misiniz?	,823	,792
Oğlunuzun veya yakınınızdaki bir delikanlının evlenmesini ister misiniz?	,823	,793
Alış veriş yapmak ister misiniz?	,822	,789
Arkadaşlık etmek ister misiniz?	,819	,787
İhtiyaç duyduğunuzda yardım ister misiniz?	,815	,782
Kızınızın veya yakınınızdaki bir kızın evlenmesini ister misiniz?	,806	,774
Kestiğini yemek ister misiniz?	,788	,756
Sırrınızı paylaşmak ister misiniz?	,764	,727
Evlenmek İster misiniz?	,761	,725
Düğün törenlerine katılmak ister misiniz?	,759	,726
Cenaze törenlerine katılmak ister misiniz?	,754	720

Açıkladığı Varyans Oranı: %65,15 Cronbach Alpha: 0,961

Araştırmaya katılanların *Alevilere* karşı sosyal mesafesinin belirlendiği düşünülen 15 ifadeden oluşan ölçeğin faktör analizi Tablo 2'den sonuçları incelendiğinde birinci faktör yük değerinin 0,85 ile 0,75 arasında değiştiği gözlemlenmektedir. Faktör yük değerlerinin yüksek olması öl-

çeğin birbirleri ile yüksek düzeyde ilişkili olan maddelerden oluştuğunu ve başlığı “*Alevilere Karşı sosyal Mesafe*” olan yapıyı ölçtüğünü göstermektedir. Tek bir sosyal mesafe faktörünün açıkladığı toplam varyans ise %65,15’dir. Öte yandan her bir sosyal mesafe ifadesini katılımcıların ne denli ayırt ettiğini değerlendirmek amacıyla yapılan madde analizi sonuçlarına göre, madde toplam korelasyonlarının da 0,82 ile 0,62 arasında yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Bu bulgu da bize ölçeğimizdeki 15 ifadenin her birinin ayırt edici özelliğe sahip olduğunu göstermektedir. Ölçeğin güvenilir katsayısı Cronbach Alpha ise 0,96 olarak bulunmuş olup, bu değer ölçme aracının oldukça yüksek bir güvenilirlik göstermesine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. İfade ettiğimiz bu bulgularla birlikte düşünüldüğünde, *Alevilere* karşı sosyal mesafe ölçeğinin geçerli ve güvenilir veri toplama aracı olduğu sonucuna ulaşmaktayız.

Tablo 3: Araştırmaya Katılanların Tümüne Göre Alevilere Karşı Sosyal Mesafe Puan Ortalamaları

Alevilere Karşı Sosyal Mesafe Tutumlarının Sıralanması	N	Ortalama	ss
Düğün törenlerine katılmak ister misiniz?	470	2,2000	,90627
Cenaze törenlerine katılmak ister misiniz?	470	2,1936	,90883
Alış veriş yapmak ister misiniz?	470	2,0936	,84878
Aynı ülkenin vatandaşı olmak ister misiniz?	470	2,0851	,88411
Aynı işyerinde çalışmak ister misiniz?	470	2,0830	,84106
İhtiyaç duyduğunuzda yardım ister misiniz?	470	2,0745	,88868
Arkadaşlık etmek ister misiniz?	470	2,0340	,89473
Komşuluk etmek ister misiniz?	470	2,0170	,87107
Yemeğini yemek ister misiniz?	470	1,9511	,91175
Ticari ortaklık kurmak ister misiniz?	470	1,8426	,87655
Kestiğini yemek ister misiniz?	470	1,7511	,90471
Oğlunuzun veya yakınınızdaki bir delikanlının evlenmesini ister misiniz?	469	1,6546	,86484
Kızınızın veya yakınınızdan bir kızın evlenmesini ister misiniz?	469	1,6034	,85013

İstatistiksel analize göre, sosyal mesafe yakınlığından uzaklığına göre sıralamanın en başlarında, *düğün-cenaze merasimlerine katılmak, alış-veriş yapmak, ülkenin vatandaşlığı ve aynı iş yerinde çalışmak*

tutumları yer almıştır. Bu sıralamayı *ihtiyaç duyduğunda yardım istemek, arkadaşlık-komşuluk etmek, yemeğini yemek, ticari ortaklık kurmak* tutumları takip etmektedir. Sosyal mesafe tutumunun uzaklığını belirten maddeler ise, *kestiğini yemek, oğlun veya kızın evlenmesini onaylamak, şahsi evlilik tutumu ve sırrı paylaşmaktır*.

Tabloda sosyal mesafe yakınlığını ölçen puan ortalamasında, en yüksek puanla *düğün ve cenaze merasimleri* yer almaktadır. Birlikte yaşamın en yakın sosyal mesafeleri, bütün gruplarda *cenaze ve evlilik* tutumlarının puanları hep yüksek çıkmaktadır.

Sosyal mesafe açısından, *Alevilerin yemeğini ve kestiğini yemek diğer gruplara göre* daha uzak olarak ölçülmüştür. *Kestiğini yeme* özeleinde ise, *Alevilere* karşı sosyal mesafe puanları yakın olmakla birlikte, her iki grupta da bu tutum, tablodaki soruların kendi içindeki sıralamasında düşük düzeyde seyretmektedir.

Alevilere karşı, sosyal mesafe tutumlarından *alış-verişin* çok yakın bir mesafe düzeyinde çıkması da, birlikte yaşam ve güven açısından anlamlı bir farkındalık olduğu anlamına gelmektedir. Bu konuda bölgede yapılan gözlem ve mülakatta, özellikle *Alevilere* karşı *alış-verişte* yüksek düzeyde olumlu bakışa şahit olunmuştur. Çünkü heterojen toplumsal yapılarda güç dağılımı da güç dengesizliği de kaçınılmazdır. Hal böyle olunca, gruplar arası anlaşmazlık çok rahat suistimal edilebilmektedir. Bundan dolayı, *alış-veriş* ve ticaret gibi farklı olanla en çok karşılaşılacak gündelik gerçeklikler, birlikte yaşamda anlamlı farklılığa ulaşması diğer tutumlara göre daha yüksek olabilmektedir.

Alevilere karşı sosyal mesafe tutumlarında yakınlık, diğer tablolarda olduğu gibi, birlikte yaşamın en çok hakim olduğu ilişkilerde, yani sivil alanlarda daha yoğun olmaktadır. *Düğün, cenazeye katılmak, yardım istemek ve komşuluk etmek*, kategorinin kendi içindeki sıralamalarıdır. *Düğün ve cenaze*, tutumların bütününde en yakın sosyal mesafeyi ifade ederken, *yardım istemek* bu iki tutuma yakın, *komşuluk etmek* ise, zikredilen üç tutuma göre daha uzak mesafededir.

Özel alan çerçevesinden sosyal mesafe tutum puan ortalamalarının yakınlık sırasına göre, *arkadaşlık etmek, yemeğini ve son olarak da kestiğini yemek* şeklinde ölçülmüştür. Tablonun bütün soruları sosyal mesafe puan ortalamaları sıralamasında, bu üç tutum birbirlerine yakın olurken genelinin ortalamalarında orta düzeyde seyretmiştir.

Ekonomik alana göre, sosyal mesafe toplam puanları sıralaması, kategorinin kendi içinde *alış-veriş* ve *ticari ortaklık* şeklinde ölçülmüştür. *Alevilere* karşı alış-veriş, çok yakın bir sosyal mesafe tutumudur. Ticari ortaklık, bu tutuma göre vurgulu ve yakın sosyal mesafeyi ifade etmemektedir.

Kamusal alan değerlendirmesinde ise, *ülkenin vatandaşı olmak ve aynı iş yerinde çalışmak* olarak ölçülmüştür. Dikkat çeken yön ise, vatandaşlık konusunda *Alevilerle* aynı ülkede yaşamaya karşı yakın mesafe olduğudur. Sosyal mesafe tutumlarının toplam puanlarında ülkenin vatandaşı olması kabulü 4. sırada sonuçlanmıştır. Aynı iş yerinde çalışmak ise, 5. sırada yer almıştır. Bu aynı zamanda, 15 mesafe tutumunun sıralamasında oldukça yakın ilişki düzeyi demektir.

En son sırada ise, mahrem alan tutum soruları yer almıştır. Bu alandaki sorular, kategori içinde sırasıyla, *oğlun ve kızın evlenmesi, katılımcının kendisinin farklı olana karşı evlilik tutumu ve sırrı paylaşmaktır*. İnsanın kendine aitliğinin yansımaları olan bu sorular en uzak sosyal mesafe olarak ölçülmüştür.

2.2. Sünnilere Karşı Sosyal Mesafe Toplam Puanları Geçerlilik ve Güvenirliliği

Araştırmaya katılanların kendi kimlik tanımlamalarına ilişkin farklılaşmaları göz ardı edilerek tamamının *Sünnilere* karşı sosyal mesafenin hangi düzeyde olduğunu belirlemek amacıyla geliştirilen ölçeğin KMO-Bartlett's testi ve faktör-madde analiz sonuçları Tablo 4 ve 5'de verilmiştir.

Tablo 4: Sünnilere Karşı Sosyal Mesafe Toplam Puanlarının KMO ve Bartlett's Testi Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,941
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	6448,462
	Sd	105
	Sig.	,000

Araştırmaya katılanların *Sünnilere* karşı sosyal mesafelerini belirlemek amacıyla geliştirilen ölçeğin ölçüm konusundaki yeterliliğini saptanması için yapılan (KMO) Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling testine göre yeterlilik puanı 0,941'dir. Bu puan sosyal bilimlere

göre elde edilen verilerin mükemmel yeterlilik düzeyini ifade ettiğini göstermektedir.

Tablo 5: Sünnilere Karşı Sosyal Mesafe Toplam Puanlarının Faktör ve Madde Analiz Sonuçları

Sünnilere Karşı Sosyal Mesafe Ölçeği Soruları	1. Faktör Yük Değeri	Madde Toplam Korelasyonu
Aynı işyerinde çalışmak ister misiniz?	,871	,837
İhtiyaç duyduğunuzda yardım ister misiniz?	,848	,811
Alışveriş yapmak ister misiniz?	,848	,810
Arkadaşlık etmek ister misiniz?	,846	,812
Aynı ülkenin vatandaşı olmak ister misiniz?	,843	,808
Komşuluk etmek ister misiniz?	,838	,805
Yemeğini yemek ister misiniz?	,837	,800
Kestiğini yemek ister misiniz?	,830	,793
Ticari ortaklık kurmak ister misiniz?	,797	,760
Cenaze törenlerine katılmak ister misiniz?	,772	,728
Düğün törenlerine katılmak ister misiniz?	,771	,731
Oğlunuzun veya yakınınızdaki bir delikanlının evlenmesini ister misiniz?	,701	,676
Kızınızın veya yakınınızdaki bir kızın evlenmesini ister misiniz?	,701	,675
Sırrınızı paylaşmak ister misiniz?	,668	,622
Evlenmek ister misiniz?	,622	,590

Açıkladığı Varyans Oranı: %62,39

Cronbach Alpha: 0,955

Araştırmaya katılanların *Sünnilere* karşı sosyal mesafesinin belirlendiği düşünülen 15 ifadeden oluşan ölçeğin faktör analizi Tablo 5'ten sonuçları incelendiğinde birinci faktör yük değerinin 0,87 ile 0,62 arasında değiştiği gözlemlenmektedir. Faktör yük değerlerinin yüksek olması ölçeğin birbirleri ile yüksek düzeyde ilişkili olan maddelerden oluştuğunu ve başlığı "*Sünnilere Karşı Sosyal Mesafe*" olan yapıyı ölçtüğünü göstermektedir. Tek bir sosyal mesafe faktörünün açıkladığı toplam varyans ise %62,39'dir. Öte yandan her bir sosyal mesafe ifadesinin katılımcıların ne denli ayırt ettiğinin değerlendirmek amacıyla yapılan madde analizi sonuçlarına göre, madde toplam korelasyonlarının da 0,83 ile 0,59 arasında yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Bu bulgu da bize ölçe-

ğimizdeki 15 ifadenin her birinin ayırt edici özelliğe sahip olduğunu göstermektedir. Ölçeğin güvenilir katsayısı Cronbach Alpha ise 0,95 olarak bulunmuş olup, bu değer ölçme aracının oldukça yüksek bir güvenilirlik göstergesine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. İfade ettiğimiz bu bulgularla birlikte düşünüldüğünde, *Sünnilere* karşı sosyal mesafe ölçeğinin geçerli ve güvenilir veri toplama aracı olduğu sonucuna ulaşmaktayız.

Tablo 6. Araştırmaya Katılanların Tümüne Göre Sünnilere Karşı Sosyal Mesafe Puan Ortalamaları

Sünnilere Karşı Sosyal Mesafe Tutumlarının Sıralanması	N	Ortalama	ss
Cenaze törenlerine katılmak ister misiniz?	470	2,5149	,73794
Düğün törenlerine katılmak ister misiniz?	470	2,4000	,80085
Yemeğini yemek ister misiniz?	470	2,3915	,77812
Kestiğini yemek ister misiniz?	470	2,3404	,80713
İhtiyaç duyduğunuzda yardım ister misiniz?	470	2,3213	,82406
Aynı ülkenin vatandaşı olmak ister misiniz?	469	2,3156	,81819
Aynı işyerinde çalışmak ister misiniz?	470	2,2957	,77802
Arkadaşlık etmek ister misiniz?	470	2,2957	,80760
Alış veriş yapmak ister misiniz?	470	2,2723	,77973
Komşuluk etmek ister misiniz?	470	2,2660	,80212
Ticari ortaklık kurmak ister misiniz?	470	2,1106	,84924
Oğlunuzun veya yakınınızdaki bir delikanlının evlenmesini ister misiniz?	469	1,9190	,87574
Kızınızın veya yakınınızdaki bir kızın evlenmesini ister misiniz?	469	1,8785	,86241
Sırrınızı paylaşmak ister misiniz?	469	1,8507	,88621
Evlenmek İster misiniz?	469	1,8358	,86028

Tablo 6'da katılımcıların hepsine göre, *Sünnilere* karşı 15 sosyal mesafe tutum sorularının puan ortalaması verilmektedir. İstatistiksel analize göre, sosyal mesafe yakınlığından uzaklığına göre sıralamanın en başlarında, *cenaze ve düğün'e katılmak, yemeğini yemek, kestiğini yemek ve ihtiyaç duyduğunda yardım istemek* tutumları yer almıştır. Bu sıralamayı *ülkenin vatandaşı olmasını kabul etmek, aynı iş yerinde çalışmak, arkadaşlık etmek, alış-veriş yapmak ve komşuluk etmek* tutumları takip etmektedir. Sosyal mesafe tutumunun değinilen bu sorulara göre uzaklığını belirten diğer maddeler ise, *ticari ortaklık kurmak, oğlunun veya yakınınızdaki bir delikanlının evlenmesini onaylamak,*

kızının veya yakınındaki bir kızın evlenmesini onaylamak, sırrı paylaşmak ve şahsi evlilik tutumlarıdır.

Sosyal mesafe ölçeği tekniğine göre düşünüldüğünde ise, aslında tutum olarak katılımcıların hepsi, Sünnileri sosyal mesafede kendilerine yakın görmektedir. En son sırda yer alan sırrı paylaşma sorusu dahi, Alevilerle karşılaştırıldığında sosyal mesafe açısından oldukça yakın gözükmektedir.

Alevilere ve Sünnilere karşı sosyal mesafe sıralamasında en yakın çıkan tutumlar cenazelerine ve düğünlerine katılma tutumu olarak ölçülmüştür. Bunun da temelinde toplumsal ilişkide, her ne tür sıkıntı yaşanırsa yaşansın, ölüm gibi keder durumunda tüm problemlerin unutulup acıların paylaşılmasına koşma geleneği olan taziye kültürü yatmaktadır. Bu tutum aynı zamanda, ölüm gibi bir gerçeğin, gerçekliğin inşasında farklı grupları birleştirmesine de örnektir. Yine düğünlerine katılmak her iki gruba karşı yakın olarak ölçülmüştür. Acının ve sevincin toplumu birleştirmesi, ölüm ve düğünün farklı gruplar nezdinde anlamlı duyarlılıklar oluşturması açısından önemli bir sonuçtur.

Mesafe sıralamasında, ikinci olarak *kestiğini yemek* tutumunun çıkması, uygulama alanında en belirgin ayırt edici tutum olması açısından önemlidir. Alanda yapılan mülakatta ve pilot uygulamasında gruplar nezdinde, *yemeğini yemekle, kestiğini yemek* arasında sosyal mesafe yakınlığı-uzaklığı için ayırt edici bir farklılık tespit edilmiş olup katılımcılara, bu ayırt edici boyutuyla sorulması uygun görülmüştür. Mesafe sıralamasında en değişkenlik gösteren tutum sorusu, *kestiğini yemek* sorusudur. Araştırma özelinde Sünnilere karşı *yemeğini yemek* üçüncü ve *kestiğini yemek* dördüncü sırada ölçülmüştür. *Kestiğini yemek* tutumu Alevilere karşı 11. sırada ve *yemeğini yemek* ise 9. sırada sonuçlanmıştır.

Bölgede, farklı gruplara (Alevilere-Sünnilere) karşı, *yemeğini yeme* ile *kestiğini yeme* arasında böylesine ayırt edici bir sosyal mesafe tutumunun çıkması, hem mezhepsel hem de kalıplaşmış tutumlar ve gruplar arsında öğrenilmiş kalıp yargılarla açıklaması bir sonraki başlıkta veriler eşliğinde incelenecektir. Araştırma alanında, *Alevi ve Kürtlerin kestiğinin yenmesinin caiz olmadığı* gibi bir kabul vardır. Ama böylesine ayırt edici bir sosyal mesafe tutumunda tüm katılımcılar ölçeğinde *kestiğini yeme* ve *yemeğini yeme* tutumunun Sünnilere karşı yüksek

çıkmasının da izahı gerekmektedir. Sünni doktrin içinde olan gruplar, bu soru özelinde zaten olumlu bir tavra sahiptir. Bu doktrin içinde olmayanlar içinse bu tutum, zaten bir sorun olarak kabul edilmemektedir. Bu iki noktadan hareketle *Sünnilere* karşı sosyal mesafede çok yakın çıkması anlaşılabilir bir tutum olarak değerlendirilebilir.

Alanlara göre sosyal mesafe tutumlarının puan ortalamasında, en yakın ilişki türleri, sivil alan olarak kategorize edilen alandaki ilişkileri olup bunlar sırasıyla, *cenaze, düğün, yardım istemek ve komşuluk etmektir*. Tablonun bütününe göre değerlendirildiğinde ise, cenaze, düğün sosyal mesafe tutumları yakın sonuçlanırken, bu tutumlara göre, yardım istemek ve komşuluk daha uzak bir mesafeye sahip olarak ölçülmüştür.

Özel alan değerlendirmesine göre sıralama ise, *yemeğini yemek, kestiğini yemek ve arkadaşlık etmek* olarak şekillenmiştir. Bu üç sosyal mesafe tutumlarının toplam puan ortalamaları birbirlerine yakın olup sıralama itibarıyla arkadaşlık etmek, yemeğini yemeye göre daha uzak bir sosyal mesafeyi ifade etmektedir.

Ekonomik alana göre sıralama, *alış/veriş etmek ve ticari ortaklık kurmak* şeklinde ölçülmüştür. Tablo kendi içindeki sosyal mesafe sıralamasında *alış/veriş* 9. sırada, *ticari ortaklık kurmak* ise, 11. sırada yer almıştır.

Kamusal alana göre, aynı ülkede vatandaş olarak yaşamak ve aynı iş yerinde çalışmak şeklinde sıralamasıyla ölçülmüştür. Ticari ortaklık, alış-veriş tutumuna göre daha uzak bir sosyal mesafeye sahiptir.

En son sırada ise, mahrem alanın tutum sıralamaları yer almıştır. Kendi içinde yakınlığa göre, *oğlun veya yakınındaki bir delikanlının evlenmesini onaylama, kızının veya yakınındaki bir kızın evlenmesini onaylama, sırrın paylaşılması ve şahsi evlilik* tutumları şeklinde ölçülmüştür.

3. Alevi ve Sünnilere Karşı Sosyal Mesafe Farklılaşması

Aleviler ve Sünnilere karşı sosyal mesafe toplam puanları sıralaması, hangi ilişki türüne öncelik verildiğini göstermektedir. Bir diğer ifadeye göre Sünnilere karşı yakın çıkan *kestiğini yemek ve yemeğini*

yemek gibi bazı tutumlar Alevilere karşı daha uzak sosyal mesafe tutumları olarak ölçülmüştür. Hem bu tablolar özelinde hem de araştırma sahasında yapılan gözlem/mülakatlarda katılımcıların, ait oldukları grupların diğer gruplara yönelik yargılar ve tanımlamalara sahip olduklarına şahit olunmuştur. Buraya kadarki tablolarda toplumsal ilişki ağının sınırları verilmiştir. Ama toplumsal ilişkiler, hem bireyin ait olduğu grup yargısı hem de gündelik hayat gerçekliğiyle şekillenmektedir. Bu başlıkta insanın/grubun, bir başkasını değerlendirmedeki olumlu veya olumsuz yargıları edinmedeki referans sistemlerinin analize muhtaç olduğu aşikardır. Yapılan çalışmada katılımcılara yöneltilen *kimliğinizi ifade ederken birinci olarak gelen kavram, dünya görüşünüze en fazla etki eden kurum ve farklı gruplara ilişkin bilginin edinildiği kaynak hangisidir?* soruları, sosyal mesafe tutumlarının anlam haritasını çıkartmaya yardımcı olacak sorulardır. Alevi ve Sünnilere karşı sosyal mesafe katılımcıların tümüne yöneltilen bu sorular grupların kendilerine en yakın ve uzak gördüklerini vermesi açısından da önemlidir.

Tablo 7: Araştırmaya Katılanların Birincil Kimlik Durumuna Göre Dağılımları

Kimliğiniz İfade Ederken Birinci Olarak Gelen Kavram Hangisidir?		f	%
1	Türk	247	52,6
2	Alevi	28	6,0
3	Çerkes	53	11,3
4	Kürt	12	2,6
5	Müslüman	81	17,2
6	Çeçen	29	6,2
7	Sünni	7	1,5
8	Avar(Maarulav)	9	1,9
9	Diğer	4	,9
10	Toplam	470	100,0

Tablo 7'de araştırmaya katılanların kendilerini birincil kimlik olarak tanımlamaları istenmektedir. En yüksek oran % 52,9 ile *Türk* olarak tanımlayanlardadır. Katılımcılardan % 6,0'sı birincil kimliklerini *Alevi*, % 11,3'ü *Çerkes*, % 2,6'sı *Kürt*, % 17,2'si *Müslüman*, % 6,2'si *Çeçen*, % 1,5'i *Sünni*, % 1,9'u *Avar(Maarulav)* ve % 0,9'u da *diğerleri* olarak işaretlemiştirlerdir. Araştırma sahasında kendilerini *Türk* olarak ifade edenle-

rin oranı diğerlerinden çok yüksek sonuçlanmıştır. Üst kimlik açısından oldukça önemli bir ölçüm olduğu unutulmamalıdır. Sünni veya Alevi gruplardan *Türk* kimliğine geçişler söz konusudur. Bu tespit *dünya görüşüne etki eden kurum ve farklı gruplara ilişkin bilgi kaynağı* sorularının gruplara göre farklılaşması hususunu desteklemektedir.

Tablo 8: Alevilere Karşı Sosyal Mesafe Puanının Araştırmaya Katılanların Birincil Kimlik Tanımlamalarına Göre Farklılaşması

		N	Ortalama	ss
Alevilere Karşı Sosyal Mesafe Toplam Puanları	Türk	246	29,5691	10,91607
	Alevi	28	42,3929	2,80660
	Çerkes	53	23,9811	8,29618
	Kürt	12	37,2500	9,26504
	Müslüman	81	24,5062	8,56610
	Çeçen	29	25,6897	7,15693
	Sünni	7	22,2857	5,15475
	Avar(Maarulav)	9	28,2222	12,58747
	Diğer	4	39,7500	7,08872
	Toplam	469	28,7377	10,61876

Araştırmaya katılanların *Alevilere* karşı sosyal mesafe puanlarının *kabul edilen birincil kimlik* durumlarına göre farklılaşmasını gösteren tek faktörlü varyans analizi sonuçları tablo 9'da verilmektedir. Tablo incelendiği zaman *Alevilere* karşı sosyal mesafenin *kabul edilen birincil kimlik* durumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı gözlemlenmektedir [F (8-460)= 13,37;p<0,05]. Tablo 8 incelendiği zaman *Alevilere* karşı sosyal mesafenin katılımcıların *kabul edilen birincil kimlik* durumlarına göre *Kürt'üm* diyenlerde 37,25 oranla en yüksek olduğu sonucu karşımıza çıkmaktadır (Bölge *Alevilerinin* hem kendi tanımlamalarına göre hem de diğer gruplar tarafından *Kürt* olarak ifade edilmesi hatırd tutulmalıdır). En düşüğü 22,28 oranla *Sünni* diyenlere ait olmakla birlikte diğer kimliklerin oranları da birbirlerine yakın sonuçlanmıştır.

Tablo 9: Alevilere Karşı Sosyal Mesafe Puanının Araştırmaya Katılanların Birincil Kimlik Tanımlamalarına Göre Farklılaşmasının Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kare Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	Sig.
Gruplar Arası	9958,319	8	1244,790	13,375	,000
Grup İçi	42812,423	460	93,070		
Toplam	52770,742	468			

Katılımcıların kabul edilen birincil kimlik durumlarına göre *Alevilere* karşı Sosyal mesafe puan sıralaması: *Alevi, Diğerleri, Kürt, Türk, Avar, Çeçen, Müslüman, Çerkes ve Sünni* şeklinde sonuçlanmıştır. Bu sonuçlar iç grup bilincini ve referans haritasını vermesi açısından oldukça önemli sonuçlardır.

Tablo 10: Sünnilere Karşı Sosyal Mesafe Puanının Araştırmaya Katılanların Birincil Kimlik Tanımlamalarına Göre Farklılaşması

		N	Ortalama	ss
Sünnilere Karşı Sosyal Mesafe Toplam Puanları	Türk	244	32,6680	9,88079
	Alevi	28	34,8214	8,43737
	Çerkes	53	28,0566	8,49075
	Kürt	12	27,1667	10,84463
	Müslüman	81	35,6914	8,80716
	Çeçen	29	36,9655	7,79415
	Sünni	7	26,1429	4,37526
	Avar (Maarulav)	9	37,0000	10,08712
	Diğer	4	39,7500	7,08872
	Toplam	467	32,9700	9,62779

Araştırmaya katılanların *Sünnilere* karşı sosyal mesafe puanlarının kabul edilen birincil kimlik durumlarına göre farklılaşmasını gösteren tek faktörlü varyans analizi sonuçları tablo 11'de verilmektedir. Tablo incelendiği zaman *Sünnilere* karşı sosyal mesafenin kabul edilen birincil kimlik durumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı gözlemlenmektedir [F (8-458)= 5,08;p<0,05]. Tablo 10 incelendiği zaman *Sünnilere*

karşı sosyal mesafenin katılımcıların *kabul edilen birincil kimlik* durumlarına göre *Avar'ım* diyenlerde 37,00 oranla en yüksek olduğu sonucu karşımıza çıkmaktadır. En düşüğü 26,14 oranla *Sünni* diyenlere ait olarak sonuçlanmıştır. Yine bölgedeki mezhep ve kimlik ilişkisine yönelik önemli bir ipucu vermektedir bu sonuçlardır. Alanda yaşayan insanların geneli *Hanefi* mezhebindedir. Bu grupların içinde *Türkler ve Çerkesler* var. Çeçenler ve Avarlar ise *Şafii* mezhebindedir. Ama sayıca bölgede azdırlar. Şafii olanların Sünni kavramına ilişkin bir farkındalığa sahip olmalarının altında yatan bakış açısında sayıca azınlık olmalarını unutmamak gerekir. Zira bölgede Şafii olanların sayısal ve Alevi grupların zihinsel azınlığı farklılığa ilişkin anlamlı bir duyarlılık geliştirmiştir.

Tablo 11: Sünnilere Karşı Sosyal Mesafe Puanınının Araştırmaya Katılanların Birincil Kimlik Tanımlamalarına Göre Farklılaşmasının Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kare Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	Sig.
Gruplar Arası	3521,009	8	440,126	5,081	,000
Grup İçi	39674,571	458	86,626		
Toplam	43195,580	466			

Katılımcıların kabul edilen birincil kimlik durumlarına göre *Sünnilere* karşı sosyal mesafe puan sıralaması: *Diğerleri, Avar, Çeçen, Müslüman, Alevi, Türk, Çerkes, Kürt ve Sünni* şeklinde sonuçlanmıştır.

Tablo 12: Araştırmaya Katılanların Dünya Görüşüne En Fazla Etki Eden Kurum Durumuna Göre Dağılımları

Dünya Görüşünüze En Fazla Etki Eden Kurum Hangisidir?		F	%
1	Televizyon	183	38,9
2	Siyasi Partiler	25	5,3
3	Camii	54	11,5
4	Üniversite	45	9,6
5	Gazeteler	21	4,5
6	Cemevi	25	5,3
7	Bağlı Olduğum Cemaat	10	2,1
8	Üyesi Olduğum Dernek	17	3,6
9	Okul	37	7,9
10	Diğer	53	11,3
11	Toplam	470	100,0

Tablo 12 incelendiğinde, dünya görüşlerine en çok etki eden kuruma sorusuna katılımcıların % 38,9'u *Televizyon*, % 11,5'i *Camii*, % 9,6'sı *Üniversite*, % 7,9'u *Okul*, % 5,3'ü *Siyasi Partiler*, aynı oranda *Cemveleri* cevabını vermişlerdir.

Tablo 13: Alevilere Karşı Sosyal Mesafe Puanının Araştırmaya Katılanların Dünya Görüşlerine En Fazla Etki Eden Kuruma Göre Farklılaşması

Alevilere Karşı Tutum Toplam Puanları		N	Ortalama	ss
	Televizyon	183	26,3169	10,24148
	Siyasi Partiler	25	28,6000	11,36515
	Camii	54	27,6481	9,02859
	Üniversite	45	32,2889	10,61008
	Gazeteler	21	31,4762	10,57648
	Cemevi	24	40,0833	8,84119
	Bağlı Olduğum Cemaat	10	29,6000	10,22198
	Üyesi Olduğum Dernek	17	23,4706	7,45082
	Okul	37	30,4865	11,97131
	Diğer	53	29,3396	9,52919
	Toplam	469	28,7377	10,61876

Araştırmaya katılanların *Alevilere* karşı sosyal mesafe puanlarının *dünya görüşlerine en fazla etki eden kurum* durumlarına göre farklılaşmasını gösteren tek faktörlü varyans analizi sonuçları tablo 14'de verilmektedir. Tablo incelendiği zaman *Alevilere* karşı sosyal mesafenin katılımcıların *dünya görüşlerine en fazla etki eden kurum* göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı gözlemlenmektedir [F (9-459)= 6,01;p<0,05]. Tablo 13 incelendiği zaman *Alevilere* karşı sosyal mesafenin katılımcıların *dünya görüşlerine en fazla etki eden kurum* olarak *Cemevi* diyenlerde 40,08 oranla en yüksek olduğu sonucu karşımıza çıkmaktadır. En düşüğü 23,47 oranla *üyesi olduğum dernek* değişkenini işaretleyenlerde ölçülmüştür. Bölgede Kafkas kökenli gruplardan özellikle Çerkesler geleneklerini kurumsal olarak dernekler kanalıyla devam ettirmektedirler. Alevi grupların da dernekleştiği gözlemlenmiştir. Ama hem anket sonuçlarından hem de mülakatlardan elde edilen verilere göre derneklerin, bölge Alevileri için tanımsal bir boyutta olmadığı görülmüştür.

Tablo 14. Alevilere Karşı Sosyal Mesafe Puanının Araştırmaya Katılanların Dünya Görüşlerine En Fazla Etki Eden Kuruma Göre Farklılaşmasının Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

	Kare Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	Sig.
Gruplar Arası	5562,729	9	618,081	6,010	,000
Grup İçi	47208,014	459	102,850		
Toplam	52770,742	468			

Katılımcıların *dünya görüşlerine en fazla etki eden kurum* değişkenine göre *Alevilere* karşı Sosyal mesafe puan sıralaması: *Cemevi, Üniversite, Gazeteler, Okul, Bağlı Olduğum Cemaat, Diğer, Siyasi partiler, Camii, Televizyon ve Üyesi Olduğum Dernek* şeklinde sonuçlanmıştır.

Tablo 15. Sünnilere Karşı Sosyal Mesafe Puanının Araştırmaya Katılanların Dünya Görüşlerine En Fazla Etki Eden Kuruma Göre Farklılaşması

		N	Ortalama	ss
Sünnilere Karşı Sosyal Mesafe Toplam Puanları	Televizyon	182	30,3626	10,53384
	Siyasi Partiler	25	37,6800	8,55726
	Camii	54	35,3704	10,33824
	Üniversite	45	34,2889	7,95619
	Gazeteler	21	31,5238	8,32838
	Cemevi	24	34,8333	8,55502
	Bağlı Olduğum Cemaat	10	38,0000	6,68331
	Üyesi Olduğum Dernek	17	28,2353	6,41804
	Okul	36	34,3611	8,97346
	Diğer	53	35,4906	7,07820
Toplam	467	32,9700	9,62779	

Araştırmaya katılanların *Sünnilere* karşı sosyal mesafe puanlarının *dünya görüşlerine en fazla etki eden kurum* durumlarına göre farklılaşmasını gösteren tek faktörlü varyans analizi sonuçları tablo 16'da verilmektedir. Tablo incelendiği zaman *Sünnilere* karşı sosyal mesafenin katılımcıların *dünya görüşlerine en fazla etki eden kuruma* göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı gözlemlenmektedir [F (9-457)= 4,26;p<0,05]. Tablo 15 incelendiği zaman *Sünnilere* karşı sosyal mesafenin katılımcıların *dünya görüşlerine en fazla etki eden kurum* olarak *bağlı olduğum cemaat* diyenlerde

38,00 oranla en yüksek olduğu sonucu karşımıza çıkmaktadır. En düşüğü 28,23 oranla *üyesi olduğum dernek* değişkenini işaretleyenlerde ölçülmüştür. Burada önemli husus *üyesi olduğum dernek* Sünni olarak algılanan gruba da aynı Alevi gruplara olduğu gibi uzak mesafeye sahip oluşlarıdır. Genel itibariye Çerkeslerden oluşan bu gruplar, Sünni kavramını cemaatçi, tarikatçı vb. yapılar şeklinde algılamakta olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 16: Sünnilere Karşı Sosyal Mesafe Puanınının Araştırmaya Katılanların Dünya Görüşlerine En Fazla Etki Eden Kuruma Göre Farklılaşmanın Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kare Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	Sig.
Gruplar Arası	3349,056	9	372,117	4,268	,000
Grup İçi	39846,524	457	87,192		
Toplam	43195,580	466			

Katılımcıların *dünya görüşlerine en fazla etki eden kurum* değişkenine göre *Sünnilere* karşı Sosyal mesafe puan sıralaması: *Bağlı olduğum cemaat, Siyasi Partiler, Diğer, Camii, Cemevi, Okul, Üniversite, Gazeteler, Televizyon ve Üyesi Olduğum Dernek* şeklinde sonuçlanmıştır.

Tablo 17: Araştırmaya Katılanların Farklı Gruplara İlişkin Düşüncelerini En Çok Edindikleri Kaynak Kurum Durumuna Göre Dağılımları

Farklı Gruplara İlişkin Düşüncelerinizi En Çok Hangi Kaynaktan Edindiniz?	F	%
1 Aile Çevrem	180	38,3
2 İmamlar	20	4,3
3 Din Dersi Öğretmenleri	8	1,7
4 Siyasi Liderler	13	2,8
5 Kitaplar	71	15,1
6 Gazeteler	15	3,2
7 Gelenek	47	10,0
8 Alevi Dedeleri	16	3,4
9 Kişisel Tecrübeleri	82	17,4
10 Diğer	18	3,8
11 Toplam	470	100,0

Tablo 17'e göre katılımcılar, farklı gruplara ilişkin düşüncelerini en çok % 38,3'le *aile çevrelerinden* almışlardır. Bunu % 17,4'le *kişisel tecrübeleri* takip etmiştir. Üçüncü sırada ise % 15,1'le *kitaplar* yer almıştır. % 10,0 oranında *gelenek* ise dördüncü sırada yer almaktadır.

Burada ailenin farklı gruplara karşı bakışı belirlemede ve hayata dair ilk bilgilerin ailede alındığı gerçeği, unutulmamalıdır. Çocukların davranışında ebeveynler tarafından oluşturulmuş *rezervuarlar (hazneler)* vardır. Ebeveynler ve diğer etkili kişiler tarafından önceden belirlenip onaylanmış olan bu hazneler, çocukla grubun psikolojik süreçleri arasındaki karşılıklı etkilenmeleri biçimlendirmektedir (Çevik, 2010: 51-72).

Farklı gruplara karşı bilgi edinme kaynaklarının sıralamasında, katılımcıların tümüne göre *kişisel tecrübenin* ikinci sırada ölçülmesi, birlikte yaşamada dış gruplara karşı bakış açısı oluşturmada, ilişki kurmanın önemini belirtmesinden dolayı dikkat çeken bir ölçümdür. Çünkü *kişisel tecrübe* sayesinde kişiler farklılarla (anlamli ötekilerle) yüz-yüze olmaktadır. Bu da insan ilişkilerini esnekleştirmekte ve bu etkileşimde kalıplar dayatma mümkün olmamaktadır.

Tablo 18: Alevilere Karşı Sosyal Mesafe Puanınının Araştırmaya Katılanların Bilgilerini Edindikleri Kaynağa Göre Farklılaşması

	N	Ortalama	ss
Aile Çevrem	180	26,6111	10,67048
İmamlar	20	26,7000	8,94486
Din Dersi Öğretmenleri	8	18,3750	6,25500
Siyasi Liderler	13	34,6923	9,76716
Kitaplar	71	31,6197	10,31970
Gazeteler	15	29,5333	10,41199
Gelenek	47	29,2979	9,71980
Alevi Dedeleri	16	43,6875	2,27211
Kişisel Tecrübelerim	81	26,5309	9,14069
Diğer	18	35,7222	9,97530
Toplam	469	28,7377	10,61876

Araştırmaya katılanların *Alevilere* karşı sosyal mesafe puanlarının *farklı gruplara karşı bilgilerini edindikleri kaynağına* göre farklılaşmasını gösteren tek faktörlü varyans analizi sonuçları tablo 19'da verilmektedir. Tablo incelendiği zaman *Alevilere* karşı sosyal mesafenin *farklı gruplara karşı bilgilerini edindikleri kaynak* durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı gözlemlenmektedir [F (10-459)= 8,68;p<0,05]. Tablo 18 incelendiği zaman *Alevilere* karşı sosyal mesafenin katılımcıların *farklı gruplara karşı bilgilerini edindikleri kaynağı* *Alevi Dedeleri* olarak söyleyenlerde

43,68 oranla en yüksek olduğu sonucu karşımıza çıkmaktadır. En düşüğü 18,37 oranla *Din Dersi Öğretmenimden* diyenlere ait olarak ölçülmüştür.

Tablo 19. Alevilere Karşı Sosyal Mesafe Puanının Araştırmaya Katılanların Bilgilerini Edindikleri Kaynağa Göre Farklılaşmasının Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kare Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	Sig.
Gruplar Arası	7679,603	10	853,289	8,686	,000
Grup İçi	45091,139	459	98,238		
Toplam	52770,742	468			

Katılımcıların *farklı gruplara karşı bilgilerini edindikleri kaynak* değişkenine göre *Alevilere* karşı sosyal mesafe puan sıralaması: *Alevi Dedelerin, Diğerleri, Siyasi Liderler, Kitaplar, Gazeteler, Gelenek, İmamlar, Aile Çevrem, Kişisel Tecrübem ve Din Dersi Öğretmeni* şeklinde sonuçlanmıştır.

Tablo 20: Sünnilere Karşı Sosyal Mesafe Puanının Araştırmaya Katılanların Bilgilerini Edindikleri Kaynağa Göre Farklılaşması

	N	Ortalama	ss
Aile Çevrem	180	30,2167	10,63003
İmamlar	20	36,8000	7,79068
Din Dersi Öğretmenleri	8	31,0000	14,17241
Siyasi Liderler	13	36,6154	5,70874
Kitaplar	70	36,0143	8,74352
Gazeteler	15	33,1333	7,80903
Gelenek	46	32,3043	8,03567
Alevi Dedeleri	16	35,9375	8,27421
Kişisel Tecrübelerim	81	33,6914	8,90315
Diğer	18	38,3333	4,75271
Toplam	467	32,9700	9,62779

Araştırmaya katılanların *Sünnilere* karşı sosyal mesafe puanlarının *farklı gruplara karşı bilgilerini edindikleri kaynağa* göre farklılaşmasını gösteren tek faktörlü varyans analizi sonuçları tablo 21'de verilmektedir. Tablo incelendiği zaman *Sünnilere* karşı sosyal mesafenin *farklı gruplara karşı bilgilerini edindikleri kaynak* durumuna göre anlamlı bir şekilde

farklılaştığı gözlemlenmektedir [F (10-457)= 4,10;p<0,05]. Tablo 20 incelendiği zaman *Sünnilere* karşı sosyal mesafenin katılımcıların *farklı gruplara karşı bilgilerini edindikleri kaynağı İmamlar* olarak belirtenlerde 36,80 oranla en yüksek olduğu sonucu karşımıza çıkmaktadır. En düşüğü 30,21 oranla *Aile Çevremden* diyenlere ait olarak ölçülmüştür.

Tablo 21. Sünnilere Karşı Sosyal Mesafe Puanınının Araştırmaya Katılanların Bilgilerini Edindikleri Kaynağa Göre Farklılaşmasının Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kare Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	Sig.
Gruplar Arası	3232,074	10	359,119	4,107	,000
Grup İçi	39963,507	457	87,447		
Toplam	43195,580	466			

Katılımcıların *farklı gruplara karşı bilgilerini edindikleri kaynak* değişkenine göre *Sünnilere* karşı sosyal mesafe puan sıralaması: *Diğerleri, İmamlar, Siyasi Liderler, Kitaplar, Alevi Dedelerin, Kişisel Tecrübe, Gazeteler, Gelenek, Din Dersi Öğretmeni ve Aile Çevrem* şeklinde sonuçlanmıştır.

Birincil kimlik tanımlaması, dünya görüşüne en fazla etki eden kurum ve farklı gruplara karşı bilgi edinme kaynağı değişkenlerine göre Alevilere ve Sünnilere karşı farklılaşmanın ölçüldüğü bu tablolardan hareketle dışlamanın ve kabullenmenin sosyo-psikolojik boyutlarının kavramsallaştırılarak ele alınması gerekmektedir. Araştırmaya katılanların tümünü, söz konusu değişkenlere göre Alevilere yönelik sosyal mesafeleri uzak olarak ölçülmüştür. Buna mukabil Alevi grupların diğer gruplara yönelik bakış açıları daha olumlu ve sosyal mesafeleri yakındır. Örneğin, *birincil kimlik algılamasına* göre kimliğini Sünni olarak tanımlayanların Alevilere göre farklılaşması 22,28 olarak ölçülmüş. Ama Sünnilere göre farklılaşmasında birincil kimliğini Alevi olarak tanımlayanlar Sünnilere 34.82 gibi bir puanla daha yakın ve olumlu sosyal mesafeye sahip olarak ölçülmüştür. *Dünya görüşüne en fazla etki eden kurum* değişkeninde Camii diyenlerin Alevilere göre farklılaşması 27,64 olarak sonuçlanmıştır. Buna mukabil Cemevi diyenlerin Sünnilere göre farklılaşması 34,83 olarak ölçülmüştür. Benzer bir sonuç *farklı gruplara karşı bilgi edinme kaynağı* değişkeninde karşılaşılmaktadır. Bilgi kaynağını İmamlar olarak belirtenlerin Alevilere

karşı farklılaşması 26,70 olurken Alevi Dedeleri olarak tanımlayanların Sünnilere karşı farklılaşması 35,93'dür. Bütün bu veriler, dışlamanın dışlandığı halde yakın sosyal mesafeye sahip olmanın zihniyet temellerini incelemeyi zorunlu kılmaktadır.

3.1. Alevilere Yönelik Sosyal Mesafe Uzaklığının Zihniyet Temelleri

3.1.1. Önyargı

Bir gruba karşı olumsuz değerlendirme içerisinde bulunmanın ve dışlamanın en temeli önyargıdır. Ve bu önyargı birlikte yaşamada ilişkinin seyrini en çok etkileyen unsurdur. *Gordon W. Allport*, önyargının antik dönemden günümüze üç aşamadan geçerek değişikliğe uğramasının ve bugünkü anlamını kazanmasının analizini yapmıştır. Allport'a göre antik dönemde *önceki karar ve deneyimlere dayanılarak verilen hüküm* anlamına gelen *önyargı (prejudicim)*, daha sonra *gerçekler hakkında nesnel bir inceleme yapmadan, iyice düşünmeden, alelacele verilmiş bir yargı* manasında kullanılmıştır. Bugünkü anlamı ise, *desteksiz ve mesnetsiz bir şekilde peşinen varılmış bir yargı ile birlikte bir şeyin lehinde ve aleyhinde bir tavır almayı, yani sempati ve antipati duygularını da içerecek şekilde genişletilmiştir*. Bilimsel literatürde ise, katı ve yanlış genelleştirme yaparak, bir gruba veya o grubun üyelerine olumsuz tutum ve davranışlar gösterme eğilimi olarak tarif edilmektedir (Yapıcı 2004, 14-19).

Körü körüne inanç haline dönüşerek psikolojik temelde, *önyargı* farklı gruplarda olabilecek herhangi bir erdem, gerçek ya da hayali kusurlarını abartma eğilimi ile katlanarak doğrudan reddi anlamına gelir. Ötekileştirilenlerin eylemleri öyle bir yorumlanır ki, her yaptıkları imgelerini biraz daha karartır ve sanki *ne yaparsan yap, ne söylersen söyle, yerden yere vurulacak ve sana karşı kanıt olarak kullanılacaktır* ilkesine uygun olarak yapılanlar kötücül dürtüler olarak algılanır (Bauman 1998, 57). Bu bir bakıma, *iyiliğe ilişkin tutumların bile zihinsel kurgulara kurban edilişidir*.

Farklı gruplar arasında bir bakıma bilgi sağlayıcı olarak da kullanılan ve sosyal psikolojide *kalıplaşmış tutumlar (kalıp yargılar)* diye isimlendirilen ön yargılar gerçekliğin nesnelleşmesinin önündeki en büyük

engellerdir. *Kalıplaşmış tutumlar (kalıpyargılar)* belirli gruplar hakkında sahip olunan bilgilerin özetidir. Bilinmeyen bir grup hakkında duyulanlarla yetinilir ve araştırmaya gerek duyulmadan bir yargıya ulaşılmış olunur (Kağıtçıbaşı 2010, 133-135). Bu da bir başka grubu, sembolik ilişkisellikte tanıyıp anlamlı bir farklılık düzeyine sahip olmaktansa, gruba karşı belli yüklemeler ve kimi zaman gerçekliği olmakla beraber genelde kurgusal düzlemde seyreden kalıp yargılar beslenilmesine sebep olmaktadır. Dolayısıyla kalıp yargılar sosyal mesafeyi destekleyen bir bilgi kaynağı haline gelmektedir (Şerif-Şerif II, 1996, 654-56). Sosyal psikolojide gizil ve görünür ön yargılar şeklinde tasniflere de tabi tutulmuştur. Farklı sosyal gruplara yönelik tutum ve davranış farklılığında, bu tutumun etkisi dikkat çekmektedir (Kağıtçıbaşı 2010, 133-135).

Farklı gruplara karşı birlikte yaşamaya zarar veren bir diğer ön yargının temelinde ise, benmerkezcilik ve grup merkeziliği yatmaktadır. Bu solipsizmdir. Felsefi bir ifade olan solipsizm: Kendine aşırı bağımlı olmak, evrenin kendi etrafında döndüğünü sanmak, hakikati sadece ve sadece kendi algılamalarına göre biçimlendirmek demektir. *Yemeğini yemek, kestiğini yemek* sosyal mesafe tutumları hem gruplar nezdinde çok değişkenliğe sahip olması hem de bu iki soru arasında bir ayrımın oluşması birey üzerindeki kadim ön yargıya örnek olarak verilebilir. Bu iki tutumun farklı gruplara göre ölçümü ve aynı gruba yönelik olarak bile farklı sonuçlarda ölçülmesi dinsel ön yargıya da işaret olarak algılanabilir.

3.1.2. Grup Bilincinin Getirdiği Dışlamacılığın Doğurduğu Sosyal Mesafe Uzaklığı

Gruplar arası sosyal mesafe, iç grup-dış grup ayrımında, iç grubun olumlanması ve dış grubunda olumsuzlanması üzerine bina edilir. Bu, bazen bilinçli bir şekilde olumsuz kurgu şeklinde, bazen de farkında olmadan grubun devamlılığını korumak için doğal olarak meydana gelir. Bir diğer önemli nokta, iç grup-dış grup meselesinde, kişisel ön yargı ile grup ön yargısını ayırmak gerekmektedir. Ön yargı en yalın ifadesiyle, bir şeyin ya da kişinin aleyhine olarak (bazen de lehine) olarak önceden oluşturulmuş bir kanaat ya da yanlılığı gösterir (Marshall, 1999, 559). Ön yargı kavramının, gruplar arası ilişkilerde, bir grubun diğer gruba olan algısının genelleştirilmesini grup normu olarak açıklayan Şerif'e

göre, ön yargı deyince literatürde genellikle grup ön yargısı anlaşılmalıdır. Çünkü önyargı, bir grubun üyelerinin bir başka grup ve bu grubun üyeleri ile ilgili oluşturdukları sosyal mesafede açığa çıkar. Hatta bireylerin dış gruplara yönelik ön yargıları onun benliğinin (ego sisteminin) öyle bir parçası haline gelir ki o, bu tavrını kişisel bir tercih olarak algılayabilir (Şerif-Şerfi II 1996, 649).

Esasında gruplar arası davranışlarda, bir yandan güdüler, tutumlar, kompleksler gibi iç faktörlerin etkisi olmakla beraber, diğer taraftan durumsal, örgütsel, sosyo-kültürel, ekonomik, dini vs. dış faktörlerin birleşmesi ve kaynaşması sonucu meydana gelir. Çünkü gruplar arası etkileşim süreci şekillendikçe, onların birbirlerine yönelik davranışları, tutumları, sevgileri, nefretleri, algıları, beklentileri, sosyal mesafeleri belirir (Yapıcı 2004, 42-43). Bireyin grupsal süreci bir diğer ifadeyle sosyalleşme süreci, öncelikle iç grup bilincini güçlendirmektedir. Ama bu iç grup bilinci farklı gruplara karşı dışlamanın retoriğine dönüştürülürse ve genelleştirilirse birlikte yaşamaya zarar vereceği kaçınılmaz olduğu unutulmamalıdır.

3.3 Alevilerin Diğer Gruplara Yakın Çıkmasının Zihniyet Analizi

3.3.1. “Azınlık” Psikolojisi

Birincil kimlik algılaması, dünya görüşüne en fazla etki eden kurum ve farklı gruplara karşı bilgi edinme kaynağı değişkenlerinde Alevilerin diğer gruplara karşı farklılaşması, diğer grupların Alevilere uzak olmasının aksine yakın olarak ölçülmüştür. Bu sonuçların altında yatan zihniyet analizinde ilk dikkati çeken nokta hem sayıca hem de dünya görüşü bazında azınlığa sahip olmanın sosyo-psikolojisi yattığı gözlemlenmiş olup bu hususun kavramsal analizi yapılması icap etmektedir.

Sosyal mesafe puan farklılaşmasında *Alevilerin* diğer gruplara karşı sosyal mesafeleri yakın ölçülmüştür. Kağıtçıbaşı'ya göre *uyma davranışını etkileyen ortamsal etkenlerde* grubun büyüklüğünün ve görüş birliğinin yanında azınlığın etkisi de söz konusudur. Ama azınlığın büyük grubu etkileyebilmesi belli şartlara bağlıdır. İlk başta azınlık grup büyük gruba karşı çıkarken tutarlı olması ve kendine güvenmesi gerekir.

İkinci olarak, azınlık grup üyelerinin tutucu ve katı olmamaları gerekir (Kağıtçıbaşı 2010, 89-91).

Alevi grupların bütün gruplara karşı oldukça yakın sosyal mesafe puanları, karşı çıktıkları hususlarda, *Alevilerin* iç tutarlıklarını göstermektedir. Örneğin, Alevilerin en büyük eleştirileri *kestiğini yeme* konusundadır. Yine birlikte yaşama açısından, grupların *Alevilere* uzaklığının aksine kendileri bütün gruplara yakın mesafededirler. Aynı zamanda *Aleviler*, görüş itibarıyla katı ve tutucu değildirler. Grubu etkileme ve kendilerini kabullendirme açısından bu veriler, *Alevi* grupların diğer gruplara göre daha tutarlı ve birlikte yaşam konusunda daha fazla olumlu farkındalığa sahip olduklarını göstermektedir. Diğer bir tanımlamayla söylenecek olunursa, hem kendi içinde, hem de diğer gruplara karşı yakın mesafeye sahip olmaları, dışlanmışlığın, mezhepsel bağlarla bağlanmış geniş gruba karşı onaylamadıkları davranışların, iç grubu tutarlılaştırmasından ve farklıyla olan ilişkilerinde kendilerine güven sağlamasından kaynaklanmaktadır.

3.3.2. Aleviliğin İnsan Algısı ve Tarihsel Süreci

Alevilerin bütün gruplara karşı sosyal mesafe yakınlığının en temel sebepleri arasında, *Alevilik/Bektaşiliğin* insana yaklaşımı ve tarihsel sürecinde geçirmiş olduğu modernleşmesi önemli bir yer tutmaktadır. *Alevî/Bektâşîlerde* her şeyi yoktan var eden, yarattıklarını çok seven, merhametli ve eşi benzeri olmayan bir *Allah* inancı vardır ve böyle bir *Allah'a* iman etmektedirler (Güzel 2002, 70; Çamuroğlu 1994, 122; Üzüm, Tanrı'nın Gönderdiği Kitabı Bilmeyen Tanrı'yı Nasıl Bilebilir?, 2002, 101-113). Onların *Allah* inancında, *Allah'ın* tüm isim ve sıfatlarının insanda olduğu düşüncesinden hareketle insana büyük değer atfedilmektedir (Fırlalı 1991, 220; Güngör 2007; Yıldız 2003, 88) *Alevî/Bektâşî* düşüncesinde, kendisinden korkulması gereken bir *Yaratıcıdan* ziyade kendisiyle konuşulabilen, bazen yargılanabilecek, senli-benli olunabilecek bir varlık göze çarpmaktadır (Fırlalı 1991, 280-288; Üzüm "Modernizmin Alevi Toplumu Üzerine Etkisi", 1997, 277-292).

Dinsel temellerinde *Allah* ve insan önemli bir yer tutmaktadır. Bölgedeki *Alevi* köylerde yapılan mülakatlarda, İslam dininin ibadetlerine ilişkin tutumları sorulduğunda, *en büyük ibadet insanlıktır* cevapları,

salt inanç temelli bir algının yansıması değildir. Dürüst yaşam tarzının bir ibadet olduğunu ve insan ilişkilerinde güvenin esas olduğunu göstermektedir. Nitekim araştırmaya katılanların tümüne göre, *Alevilere* karşı sosyal mesafe tutumlarından *alış/veriş*'in, diğer grupların sıralamasına göre yakın ölçülmesi, bu tespiti desteklemektedir.

Alevilerin diğer gruplara karşı sosyal mesafe yakınlığının bu mezhepsel temelinin yanında, *Aleviliğin*, tarihi süreçte geçirdiği evrelerde bütün gruplara karşı sosyal mesafe yakınlaşmasına sebep olmaktadır. *Alevilerin Selçuklu-Osmanlı* dönemindeki konumlanışları genellikle dışlanmayla özdeşleşmişti. Bu da *Alevi topluluğunu*, kendilerini gizlemelerine ve sır toplumu halinde yaşamlarını sürdürmeye zorlamıştır. *Cumhuriyet* döneminde ise, devamlı sırlarını canlı tuttıkları geleneksel bağlamından uzaklaşıp modernleşmenin bileşenleriyle bütünleşmişlerdir (Subaşı 2003, 173-182). Bu süreçteki *Aleviliğe* ilişkin tanımlamalar ve tartışmalar bir tarafa, bu çalışmada dikkat çekilmek istenen, *Alevi grupların* farklı gruplara karşı yakın ilişki kurmasının altında yatan psikolojik temellerin, *Alevlik* tarihiyle incelenmesi gerekliliğidir.

Alevilik için en genel anlamda *Kerbela*, bölge *Alevileri* için *göç, dersim hadisesi*, daha yakın dönemde *Sivas Madımak Oteli olayı*, mülakat esnasında tespit edilen sayısız dışlanmışlık hikâyeleri, *Alevilik* kimliğini canlı tutan travmalar olarak sayılabilir. Örneğin, mülakat esnasında geçmişte *Aleviliklerini* gizlediklerini ama *Madımak Oteli* hadisesinin kırılma noktası olduğunu ve o olaydan sonra kimliksel vurgularını açıktan kullanmaya başladıklarını ifade etmişlerdir. *Alevilerin* modernleşmesi ve dışa açılması her ne kadar *Cumhuriyet* dönemiyle başlatılsa da, asıl görünürlülüklerini sağlayan (travmalar) *Çorum, Kahramanmaraş, Sivas vb.* olaylarıdır. *Acıyı bal eden* söylemlerinde de olduğu gibi, *Aleviler*, bu tür acı hadiseleri konuşarak ve yasını tutarak içe kapalı grup olmaktan kurtulmuşlardır. Modern anlamda anma törenleri, acıyı paylaşarak hayatı zindan etmekten kurtaran *yas*'ın yerini almıştır. Kendi içlerinde dışlamaya meydan verecek *yas tutma*, medya vasıtasıyla geniş gruba karşı açılarak, grupsal kabullendirme vazifesi de görmektedir. Bütün bunlar da, birlikte yaşamada bütün gruplara karşı olumlu bakışa ve farklı olana karşı sosyal mesafe yakınlığının psikolojik temelini oluşturmaktadır.

Sonuç

Birey içinde yaşadığı toplumdan bağımsız değildir. Dünyaya gelişle birlikte sosyalleşme sürecine girer ve içinde yaşadığı toplumun reflekslerini kazanır. Ama bu yapıda birey ve toplum ilişkisi dinamik bir ilişkidir. Toplum bireyi dönüştürürken birey de toplumu dönüştürmektedir. Bu noktada birey/toplum ilişkisini karşılıklı etki kavramı ve birlikte yaşama açısından hareketle incelenmesinin önemli olduğu unutulmamalıdır. Grup içi, gruplar arası ilişki ve sosyal çevrelerin keşmesi gündelik hayat pratikleri formlarında şekillenmektedir. Durağan ve bireyi içinde kaybettiren gruplar arası/içi ilişkiden ziyade gündelik hayat gerçekliğinden hareketle örnek merkezli bakış açısı geliştirmenin birlikte yaşamaya daha çok katkı sunacağı düşünülmektedir.

Farklı gruplara karşı sosyal mesafe tutum soruları bu çerçevede değerlendirilmelidir. Bu formlar birlikte yaşamada toplumda öncelenmesi gereken tutumları sunmaktadır. İnceleme çerçevesinde vurgulanan iki gruba yani Aleviler ve Sünnilere karşı sosyal mesafe tutumlarında ön plana çıkan noktanın acı ve sevincin, cenaze ve düğün geleneğinin/formunun en yakın mesafeye sahip olarak ölçülmesi, birlikte yaşamının mekansal/zamansal zorunluluğunun paylaşımı doğurması, toplumu bütünleştirmesi ve bu toplumun kadim geleneğine ilişkin zihniyet tanımları vermesi açısından önemlidir. Diğer taraftan bu ön plana çıkan sosyal mesafe tutumu tarihsel ortaklıkların tespitini yaparken gelecek adına da ip uçları barındırmaktadır. Düğüne katılmak ve cenaze törenine gitmek olan bu iki tutum, acının ve sevincin toplumu birleştirmesine sebep olurken geçmiş-gelecek perspektifinin de sınırlarını çizmektedir.

Hem anket verilerinde hem de alan araştırmasında yapılan mülakatlarda sosyal mesafenin uzaklık veya yakınlık derecesinin sınırlarını çizen iki zihniyet temeli, bakış açısı şu şekildedir: Yaşam tarzını koruma, geleneği yaşatma, kalıp yargılar, toptancı bakış, dinsel algılama, vb. tutumların farklı gruplara karşı sosyal mesafeyi uzaklaştırdığı söylenebilir. Bu gruplarda duygusal kültür ve gelenek algısı, iç grup bilincini kuvvetlendirmenin yanında, üyelerine karşı normatifliğe de dönüşebildiği gözlemlenmiştir. Bu yaptırım en çok, *başkasına benzeme tehlikesini vurgulayan bir retorikle*, bireylerde *utanç duygusu* yaşat-

mak şeklinde cereyan etmektedir. Özellikle onlardan olma normatifliği Alevilere karşı sosyal mesafe uzaklığına sebep olduğu gözlemlenmiştir.

Dışlanmışlık yaşayan gruplar, birlikte yaşamada daha hoşgörölü ve esneklerler. Hakim gruba karşı yapılan itiraz iç grup tutarlılığını sağla-
maktadır. Bu tutarlılık, karşı çıkılan noktalara ilişkin üslubun yönünü
de çizmektedir. Çünkü bu grup içinde yapılan yanlışlığa, *farklı grubun
örnekliliğini ayıplama retoriğinden ziyade, yanlış olana taraf olmayı
uyaran bir üslupla* müdahale edilmektedir. Alevlerin diğer gruplara
karşı birlikte yaşama temelinde geliştirdikleri söylemlerin bu zihniyet-
ten hareketle şekillendiği ölçülmüş ve gözlemlenmiştir.

Kaynakça

- Alici, L., (Ed.) (2010), *100. Yılında Göksun Sempozyumu*, İstanbul, Şenyıldız Matbaası.
- Arslantürk, Z., (2004), *Araştırma Metod ve Teknikler*, İstanbul, Çamlıca Yayınları
- Bauman, Z., (1998), *Sosyolojik Düşünmek*, (Çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Berger, P. L., Luckmann, T., (2008), *Geçekliğin Sosyal İnşası*, (Çev. Vefa Saygın Öğütle), İstanbul, Paradigma Yayıncılık.
- Bogadrus, E. S., (1959), *Social Distance*, Ohio:Yellow Springs, Antioch Press.
- Budak, S., (2000), *Psikoloji Sözlüğü*, Ankara, Bilim Sanat Yayınları.
- Çamuroğlu, R., (1994), *Günümüz Aleviliğinin Sorunları*, İstanbul, Ant Yayınları
- Çevik, A., (2010), *Politik Psikoloji*, Dost Yay., Ankara.
- Fay, B., (2001), *Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi*, (Çev. İsamil Türkmen), İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Fıglalı, E. R., (1991), *Türkiye’de Alevilik Bektaşilik*, İstanbul, Selçuk Yayınları.
- Frisby, D., (2002), *Georg Simmel*, London 2002, Press Loutledge.
- Gasset, O., (2011), *İnsan ve Herkes*, İstanbul, Metis Yayınları.
- Göka, E., (2005), “Ulusal Kimlik, “- Kimlikleriniz Lütfen! Diye Sorunuz”, *Türkiye Günlüğü*, 80.
- Güney, S., (2009), *Sosyal Psikoloji*, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
- Güngör, Ö., (2007), *Araftaki Kimlik*, Ankara, Akasya Kitap.
- Güzel, A., (2002), *Hacı Bektaş Veli ve Makalat*, Ankara, Akçağ Yayınları.
- <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnkSdagitapp/adnks.zul>, 2011 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi.
- İçli, G., (2008) *Sosyolojiye Giriş*, Ankara, Anı Yayıncılık.
- Jung, W., (2001), *Georg Simmel*, (Çev. Doğan Özlem), İstanbul, Anahtar Kitaplar.
- Kağıtçıbaşı, Ç., (2010), *Günümüzde İnsan ve İnsanlar*, İstanbul, Evrim Yayınları.
- Karlı, B., (2012), *Din ve Sosyal Bütünleşme: Farklılık ve Birlikte Yaşama (Göksun Örneği)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Krech, D.,-Crutchfield, R. S., (1980), *Sosyal Psikoloji*, (Çev. E. Güngör), İstanbul, Ötüken Yayınları.
- Krech, D.,-Crutchfield, R. S., (1970), *Cemiyet İçinde Fert*, (Çev. M. Turhan), İstanbul, MEB Basımevi.
- Levine, D. N., Carter, E. B., Gorman, E. M., (2011), “Simmel’in Amerikan Sosyolojisi Üzerindeki Etkisi-I”, (Çev. Gülay Kızılar), *Georg Simmel*, (Ed. Jale Özata Dirlikyapan), s.54-94, Doğu Batı Yayınları.

- Marshall, G., (1999), *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev. Osman Akınhay-Derya Kömür-cü), Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mead, G. H., (1934), *Mind, Self and Society*, Chicago, University of Chicago Press.
- Öztürk, S.,-Sarıkaya, A., (2001), *Göksun Tarihi*, İstanbul, Baskı Görsel Dizayn.
- Sencer, M., Irmak, Y., (1984), *Toplumbilimlerinde Yöntem*, İstanbul, Onur Basımevi.
- Subaşı, N., (2003), "Sırrı Fâş Eylemek: Alevi(lik) Araştırmalarında Yöntem Sorunları", *İslâmiyât*, 6/3, Ankara, s.173-182.
- Şerif, M.-Şerif, C. W., (1996), *Sosyal Psikolojiye Giriş I-II*, İstanbul, Sosyal Yayınları.
- Tavşancıl, E., (2005), *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*, Ankara, Nobel Yayıncılık.
- Üzüm, İ., (1997), "Modernizmin Alevi Toplumu Üzerine Etkisi", *İslam ve Modernleşme*, (II. Kutlu Doğum İlmi Toplantısı), İstanbul, s.277-292, İSAM.
- Üzüm, İ., (2002), "Tanrı'nın Gönderdiği Kitabı Bilmeyen Tanrı'yı Nasıl Bilebilir?: Temel Alevi Kaynağı Buyruk'ta Kur'an Anlayışı", *Folklor Edebiyat Dergisi*, VIII/30, Ankara, s.101-113.
- Wallace, R. A., Wolf, A., (2012), *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, (Çev. Leyla Elburuz-M. Rami Ayas), İzmir, Doğubatu Yayınları.
- Yapıcı, A., (2004), *Din, Kimlik ve Ön Yargı*, Adana, Karahan Kitapevi.
- Yıldız, H., (2003), *Amasya Yöresi Alevileri*, (Basılmamış Doktora Tezi), Samsun.

Abstract: -Priorities in Social Cohesion: Socio-Psychological Foundations of Exclusion and Acceptance (Alewisism-Sunnism Sample)- The concept of living together refers to the necessity of sharing the world with those who do not perceive, think and live the world as you do. Because being human means to be in need of and dependant on someone else. Moral responsibility in this area requires the examination of the subject on the basis of humanity. Every human being's individual experience, perception of life and the sources s/he is fed by is different. One of the main reasons of this difference originates from various individual and group processes. This article will, primarily, focus on Bogardus' social distance scale and its improved version to be implemented in the field. It will also analyse individual and in group processes as an evaluation criteria of another human being. Then it will evaluate the primary attitudes adopted towards Alewis in living together within the range of social distance positions. Lastly, the causes of the proximity and remoteness of social distance will be analysed.

Key Words: Social Distance, Alewisism, *Sunnism*, Group, Living together.

